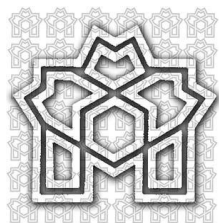

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی
پردیس آموزشهای نیمه حضوری

**بررسی وضعیت رفاهی مقرری بگیران بیمه بیکاری در
سازمان تامین اجتماعی
مطالعه موردی شعبه ۲ تامین اجتماعی کرج**

استاد راهنما:
خانم دکتر الهیاری

استاد مشاور:
آقای دکتر یحیی زاده

دانشجو:
مریم اسدی
رشته برنامه ریزی و رفاه اجتماعی

بهمن ماه ۹۰

تشکر و قدردانی

سپاس خدای را که سخنوران در ستودن او بمانند و شمارندگان ، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان ، حق او را گزاردن نتوانند .

بدون شک جایگاه و منزلت معلم ، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی شائبه ی او، با زبان قاصرو دست ناتوان ، چیزی بنگاریم . اما از آنجایی که تجلیل از معلم ، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می کند و سلامت امانت هایی را که به دستش سپرده اند ، تضمین ؛ بر حسب وظیفه و از باب " من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکرالله عزوجلّ: "

از **پدر و مادر عزیزم** ، از استاد با کمالات و شایسته ؛ **سرکار خانم دکتر الهیاری** که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ نمودند و زحمت راهنمایی این پژوهش را بر عهده گرفتند ؛ از استاد صبور ، **جناب آقای دکتریحیی زاده** که زحمت مشاوره این پژوهش را در حالی متقبل شدند که بدون مساعدت ایشان ، این پروژه به نتیجه مطلوب نمی رسید ؛ و از استاد فرزانه و دلسوز ؛ **جناب آقای دکتر زکائی** که زحمت داوری این پژوهش را متقبل شدند ؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم .

باشد که این خردترین ، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان بررسی وضعیت رفاهی مقرری بگیران بیمه بیکاری در سازمان تامین اجتماعی شعبه دو کرج تهیه شده است. در این پژوهش از ۴ فرضیه تاثیر میزان مقرری دریافتی، مدت زمان دریافت مقرری، ارتباط اجتماعی قبل و بعد از بیکاری و میزان هزینه های قبل و بعد از بیکاری بر وضعیت رفاهی مقرری بگیران بیمه بیکاری استفاده شده است و بر همین اساس چارچوب نظری بیان شده که از نظریه های کارل اشمیت، نظریه کارکردی جاهودا، باکه، نظریه محدودیت عمل فرایر، نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو، نظریه نقش، نظریه رابطه اجتماعی دورکیم استفاده شده است و بر این اساس مدل مفهومی ترسیم گردید و در آن پیش بینی شد که هر یک از شاخص های سنجش می تواند بر وضعیت رفاهی مقرری بگیران بیمه بیکاری تاثیرگذار باشد، بدین ترتیب سوالهایی که با استفاده از تعاریف عملیاتی برای سنجش و اندازه گیری وضعیت رفاهی در یک پرسشنامه استاندارد تهیه گردیده بود در اختیار ۳۴۵ نفر مقرری بگیر بیمه بیکاری در شعبه دو کرج قرار گرفته و با استفاده از روش نمونه گیری ساده تصادفی در دسترس مورد بررسی قرار گرفت. بعد از جمع آوری داده ها با استفاده از جداول دو بعدی و آماره ها و آزمونهای مناسب رابطه بین متغیرها اندازه گیری شد و کلیه فرضیه های اصلی مورد تأیید قرار گرفت.

فهرست مطالب

تشکر و قدردانی.....	۱
چکیده.....	ب
فصل اول کلیات تحقیق	۱
۱-۱ مقدمه.....	۲
۲-۱ بیان مساله.....	۳
۳-۱ انگیزه پژوهشگر.....	۴
۴-۱ اهداف پژوهش.....	۵
۵-۱ ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۵
۶-۱ فواید پژوهش.....	۶
۷-۱ قلمرو پژوهش (زمانی، مکانی، موضوعی).....	۶
فصل دوم ادبیات تحقیق	۷
۱-۲ تاریخچه.....	۸
۲-۲ بررسی عناوین در ادبیات.....	۸
۲-۳-۲ فیتز پتریک.....	۱۱
۳-۳-۲ دیدگاه لیبرالیسم مساوات طلب.....	۱۲
۳-۳-۲ ا. سی. پیگو.....	۱۲
۳-۳-۲ ویلفردو پارتو.....	۱۲
۳-۳-۲ نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو.....	۱۲
۳-۳-۲ نظریه رابطه اجتماعی دورکیم.....	۱۴
۳-۳-۲ گزاره پرخاش هومنز.....	۱۴
۳-۳-۲ مفاهیم عام و خاص رفاه اجتماعی.....	۱۴
۴-۲ سیر تحول تعاریف رفاه اجتماعی.....	۱۷
۵-۲ تامین اجتماعی.....	۱۹
۵-۲-۱ تامین اجتماعی از دیدگاه اسلام.....	۲۱
۵-۲-۲ پیشینه تامین اجتماعی در جهان.....	۲۲
۵-۲-۳ پیشینه تامین اجتماعی در ایران.....	۲۴
۵-۲-۴ حوزه های نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی.....	۲۵
۵-۲-۵ اهداف و وظایف سازمان تأمین اجتماعی.....	۲۷
۶-۲ بیکاری.....	۲۹
۶-۲-۱ تاریخچه بیمه بیکاری در جهان.....	۲۹
۶-۲-۲ تاریخچه بیمه بیکاری در ایران.....	۳۰
۶-۲-۳ انواع بیکاری.....	۳۱
۶-۲-۴ اهداف قانون بیمه بیکاری.....	۳۵
۶-۲-۷ درآمد (منابع) صندوق بیمه بیکاری.....	۳۶
۶-۲-۸ هزینه های (مصارف) صندوق بیمه بیکاری.....	۳۶
۶-۲-۹ افراد تحت پوشش صندوق بیمه بیکاری:.....	۳۶
۶-۲-۱۰ مدت پرداخت مقرری بیمه بیکاری.....	۳۶
۶-۲-۱۱ مدت انتظار.....	۳۷

فهرست مطالب

۳۷	۲-۶-۱۲ مبلغ مقرری بیمه بیکاری.....
۳۷	۲-۶-۱۳ سایر مزایای در نظر گرفته شده برای مقرری بگير بیمه بیکاری.....
۳۷	۲-۶-۱۴ شرایط احراز دریافت مقرری بیمه بیکاری :.....
۳۸	۲-۷ قانون کار.....
۴۰	۲-۸ حمایت از اشتغال و مقابله با بیکاری در اسناد بین المللی.....
۴۰	۲-۸-۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸).....
۴۰	۲-۸-۲ منشور ملل متحد.....
۴۱	۲-۸-۳ مقاله نامه ها و توصیه نامه های سازمان بین المللی کار.....
۴۱	۲-۹ بیکاری و پیامدهای آن.....
۴۲	۲-۹-۱ آثار و نتایج اقتصادی بیکاری.....
۴۲	۲-۹-۲ آثار و نتایج اجتماعی بیکاری.....
۴۳	۲-۹-۳ آثار و نتایج سیاسی بیکاری.....
۴۳	۲-۹-۴ آثار و نتایج فرهنگی بیکاری.....
۴۳	۲-۹-۵ آثار و نتایج روانی بیکاری.....
۴۶	۲-۱۰ واکنش های کلی به بیکاری.....
۵۱	۲-۱۱ رویکردهای نظری به بیکاری.....
۵۱	۲-۱۱-۱ بیکاری به عنوان یک عامل فشارزا.....
۵۱	۲-۱۱-۲ نظریه انتظار - جاذبه.....
۵۱	۲-۱۱-۳ (۲-۱۱-۲) نظریه کارکردی جاهودا.....
۵۲	۲-۱۱-۴ نظریه باکه در مورد مشاغل ، درآمد و کنترل شخصی.....
۵۲	۲-۱۱-۵ نظریه نقش.....
۵۳	۲-۱۱-۶ نظریات فاین من.....
۵۳	۲-۱۱-۷ نظریه محدودیت عمل.....
۵۳	۲-۱۲ مطالعات اخیر.....
۵۴	۲-۱۴ پیشینه تحقیق.....
۶۱	۲-۱۵ چارچوب نظری.....
۶۴	۲-۱۶ سوالات تحقیق.....
۶۵	۲-۱۷ فرضیه های تحقیق.....
۶۵	۲-۱۸ مدل مفهومی تحقیق.....
۶۷	فصل سوم روش تحقیق.....
۶۸	۳-۱ مقدمه.....
۶۸	۳-۲ روش و تکنیک تحقیق.....
۶۹	۳-۳ جامعه آماری.....
۶۹	۳-۴ روش نمونه گیری.....
۶۹	۳-۵ تعیین حجم نمونه.....
۷۰	۳-۶ سطح تحلیل و واحد تحلیل.....

فهرست مطالب

۷۰	۷-۳ اعتبار.....
۷۰	۸-۳ پایایی.....
۷۲	۹-۳ روش تجزیه و تحلیل داده ها.....
۷۳	۱۰-۳ تعاریف مفاهیم اصلی پژوهش.....
۷۳	۱-۱۰-۳ رفاه.....
۷۵	۲-۱۰-۳ بیکار در سازمان تامین اجتماعی.....
۷۵	۳-۱۰-۳ مبلغ مقرری بیمه بیکاری.....
۷۵	۴-۱۰-۳ مدت دریافت مقرری بیمه بیکاری.....
۷۶	۵-۱۰-۳ مشکلات اقتصادی ناشی از قطع درآمد.....
۷۶	۶-۱۰-۳ ارتباطات اجتماعی.....
۷۷	۷-۱۰-۳ احترام اجتماعی.....
۷۷	۱۱-۳ متغیرهای زمینه ای.....
۷۸	فصل چهارم تجزیه و تحلیل داده ها .....
۷۹	۱-۴ مقدمه.....
۷۹	۲-۴ جداول توصیفی.....
۹۱	۳-۴ جداول رفاه.....
۱۰۰	۴-جداول تحلیلی.....
۱۱۵	فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات .....
۱۱۶	۱-۵ خلاصه یافته های تحقیق.....
۱۱۷	۲-۵ نتیجه گیری.....
۱۲۰	۳-۵ ارائه پیشنهادات.....
۱۲۰	۱-۳-۵ پیشنهادات کاربردی.....
۱۲۰	۲-۳-۵ پیشنهادات پژوهشی.....
۱۲۰	۴-۵ محدودیتهای پژوهش.....
۱۲۱	منابع.....
۱۲۱	کتابها.....
۱۲۴	مقالات.....
۱۲۴	پایان نامه ها.....

فهرست جداول

- جدول ۱-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب جنسیت..... ۷۹
- جدول ۲-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن..... ۸۰
- جدول ۳-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان سواد..... ۸۰
- جدول ۴-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب وضعیت تاهل..... ۸۱
- جدول ۶-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب وضعیت مسکن قبل از بیکاری..... ۸۲
- جدول ۷-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب وضعیت مسکن بعد از بیکاری..... ۸۲
- جدول ۸-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مجموع اجاره ماهیانه خانه..... ۸۳
- جدول ۹-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب مبلغ رهن خانه..... ۸۳
- جدول ۱۰-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان هزینه خانواده قبل از بیکاری..... ۸۴
- جدول ۱۳-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب عضو بودن در اتحادیه و ... بعد از بیکاری..... ۸۵
- جدول ۱۴-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب وضع شغل قبل از بیکاری..... ۸۶
- جدول ۱۵-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مدت سابقه پرداخت حق بیمه..... ۸۶
- جدول ۱۶-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب مدت استحقاق دریافت مقرری بیمه بیکاری..... ۸۷
- جدول ۱۷-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان مقرری ماهیانه بیمه بیکاری..... ۸۷
- جدول ۱۸-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان رفت و آمد با اقوام بعد از بیکاری..... ۸۸
- جدول ۱۹-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان رفت و آمد با همکاران و دوستان بعد از بیکاری..... ۸۸
- جدول ۲۰-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان احترام دیگران به شما بعد از بیکاری..... ۸۹
- جدول (۲۲-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان رضایت از بیمه بیکاری..... ۹۰
- جدول (۲۳-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب کیفیت تغذیه بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۱
- جدول (۲۴-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب کیفیت محل سکونت بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۱
- جدول (۲۵-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب کیفیت وسیله نقلیه بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۲
- جدول (۲۶-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب کیفیت تحصیل فرزندان بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۲
- جدول (۲۷-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان پس انداز بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۳
- جدول (۲۸-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان تفریح خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۳
- جدول (۳۱-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب وضعیت بهداشت خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۵
- جدول (۳۳-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان محبت بین اعضای خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۶
- جدول (۳۴-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان احترام بین خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۶

فهرست جداول

- جدول (۳۵-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان احساس آرامش در خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۷
- جدول (۳۶-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان اختلاف در خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۷
- جدول (۳۷-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان غصه در خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۸
- جدول (۳۸-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان بیماری در خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۸
- جدول (۳۹-۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان نگرانی از آینده در خانواده بعد از بیکاری نسبت به زمان اشتغال..... ۹۹
- جدول (۴۰-۴) خلاصه جدول آزمون X (رابطه بین میزان مقرری بیکاری و وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۰۰
- جدول (۴۱-۴) خلاصه جدول آزمون F (رابطه بین مدت دریافت مقرری و وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۰۰
- جدول (۴۲-۴) (رابطه بین عضویت در اتحادیه بعد از بیکاری با وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۰۴
- جدول (۴۳-۴) خلاصه جدول آزمون F (رابطه بین هزینه زندگی و وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۰۴
- جدول (۴۴-۴) (رابطه بین جنسیت و وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۰۷
- جدول (۴۵-۴) خلاصه جدول آزمون F (رابطه بین سن و وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۰۷
- جدول (۴۶-۴) خلاصه جدول آزمون F (رابطه میزان سواد و وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۰۹
- جدول ۴۷-۴ (رابطه بین وضعیت تاهل و وضعیت رفاهی مقرری بگیران)..... ۱۱۱
- جدول (۴۸-۴) خلاصه جدول آزمون F (رابطه بین تعداد عائله و وضعیت رفاهی)..... ۱۱۲

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

همه انسان ها برای گذراندن زندگی خود نیاز به تلاش و فعالیت دارند ، نیازهای فردی و اجتماعی افراد در گروهی کار و تلاش است و جامعه نیز برای گرداندن چرخ تولید در تمامی عرصه ها به نیروی کار نیاز دارد . بیکاری ، یکی از بزرگ ترین معضلاتی است که توازن و تعادل جامعه را به هم می ریزد و باعث ایجاد بحران های متعدد در عرصه های اجتماعی ، اقتصادی ، روانی و سیاسی می شود . بیکاری در واقع شاهراه اصلی معضلات و ناهنجاری های اجتماعی است و حل آن ، بسیاری از مشکلات اجتماعی ، روانی و اقتصادی جامعه را برطرف می کند .

وقتی فردی کار نمی کند ، احساس نشاط و شادابی هم ندارد . انسان به هنگام کار ، شور و شوق و انگیزه و نشاط برای ادامه زندگی پیدا می کند و احساس مفید بودن و سازندگی دارد . در حالی که انسان بیکار ، احساس بی ارزشی و حقارت پیدا می کند . کار باعث افزایش منزلت اجتماعی و ارزش فردی می شود . فرد فعال در خانواده احساس رضایت مندی دارد و افراد خانواده نیز در کنار سرپرست خانوار احساس امنیت و آرامش می کنند . بیکاری در بیشتر موارد باعث بروز تنش در خانواده و برهم خوردن آرامش می شود و مشکلات اقتصادی و فشار مالی وارده بر خانواده ، اختلاف نظر بین زوج ها را تشدید و جایگاه مرد خانواده بعد از دست دادن شغل تنزل پیدا می کند و توازن قدرت در خانواده به هم می ریزد . یک پدر بیکار نمی تواند الگوی مناسبی برای فرزندان خود باشد و او پس از دست دادن عزت نفس ، قدرت و اختیار کافی را برای اداره خانواده نیز از دست می دهد ، همه این ها در کنار هم رضایتمندی از زندگی را کاهش داده و زمینه بروز اختلالات روانی از جمله افسردگی را تشدید می کند . طبق تحقیقات ، بیکاری یکی از مهم ترین دلایل بروز افسردگی است .

فارغ از علل و عوامل بیکاری ، روش های پیشگیری از بیکاری و ایجاد اشتغال و تکلیف دولت به این امر نیز از مباحث مهم هستند . آنچه امروزه از اهمیت بسیاری برخوردار است ، حق مردم و شهروندان جامعه برای داشتن تامین اجتماعی مناسب و در خور حیثیت انسانی آنها در مقابل خطر از دست دادن درآمد در اثر بیکاری است .

۱-۲ بیان مساله

در جهان کنونی به ویژه جهان سوم برای ارتقاء در سطح زندگی مردم انواع الگوهای توسعه و رفاه به کار گرفته شده ، لیکن همچنان بخش اعظم جمعیت با فقر که نقطه مقابل رفاه می باشد دست به گریبانند و از حداقل امکانات رفاهی محروم هستند . در نتیجه شناخت ابعاد نابرابری های اجتماعی در این جوامع می تواند ابزار لازم برای ترسیم تصویر روشنی از میزان کارایی و بهره وری الگوهای توسعه و رفاه را به دست دهد . واقعیت این است که جهان امروز برای روابط سلطه ، از نابرابری شدیدی که ناشی از الگوهای غلط توزیع فرصت و ثروت است رنج می برد . یک تحقیق در مورد چگونگی توزیع ثروت ، آشکار می سازد که دو درصد از ثروتمند ترین مردم دنیا صاحب بیش از نیمی از دارایی های خانواده جهانی می باشند و نیمی از جمعیت جهان یک درصد از ثروت جهان را در اختیار دارند. برای کسانی که ثروتمند نیستند ، کاملاً بدیهی است که ثروتمندان صاحب دنیا هستند . این تحقیق جامع در مورد ثروت جهانی ، بدرستی روشن می سازد که ثروت چه نابرابر در دنیا پخش شده است . (سایت دنیای اقتصاد)

بیکاری از جمله خطرات بزرگی است که به خصوص جوامع در حال توسعه را تهدید می کند و مردم آن ها را با فقر و مشکلات معیشتی رو به رو می سازد . بیکاری اثرات جبران ناپذیر اقتصادی و اجتماعی سوئی هم بر کلیت جامعه و هم بر زندگی خصوصی افراد وارد می آورد و جامعه و افراد را با مشکلات عدیده مواجه می سازد . قطعاً به همین دلیل است که یکی از عمده ترین اهداف دولت ها در عصر کنونی ایجاد اشتغال و مبارزه با بیکاری است تا بدین ترتیب جامعه را از خطرات بزرگ نجات دهند .

این در حالی است که با توجه به موانع و مشکلات موجود ممکن است گذران این دوران نه تنها برای فرد لذت بخش نباشد بلکه فرد با از دست دادن سهم بزرگی از درآمدهای خود و همچنین پایگاه اجتماعی خود به واسطه عدم اشتغال ، دچار مشکلات بسیار عدیده ای شود . مشکلاتی که در کشور در حال توسعه ای چون ایران به صورت حاد به شکل مشکلات اقتصادی خود نمایی می کند .

می توان گفت بیکاری پیامدهای منفی بسیاری هم از نظر فردی و هم از نظر خانوادگی و اجتماعی در پی دارد که عمده ترین پیامدهای آن عبارتند از : الف - احساس بی ارزشی در فرد ب - فقر و تنگدستی و مشکلات خانوادگی ج - بزهکاری و آلوده شدن به اعتیاد د - عقب ماندگی کشور از نظر اقتصادی . ه - بیکاری یکی از عوامل عقب ماندگی کشور و جامعه

الف - احساس بی ارزشی : بیکاری چه به خاطر فراهم نبودن زمینه کار باشد و یا به خاطر عدم تلاش خود فرد ، در هر دو صورت باعث می شود که فرد مورد سرزنش اطرافیان ، به خصوص خانواده قرار گیرد و یا حداقل اطرافیان ، توجه لازم را نسبت به فرد بیکار نداشته باشند ، در این صورت ، فرد احساس بی ارزشی می کند .

ب - فقر و تنگدستی : دومین پیامد بیکاری ، فقر و تنگدستی و محرومیت از رفاه و آسایش مادی است بیکاری باعث می شود که فرد و خانواده از امکانات مورد نیاز و رفاه و آسایش زندگی محروم گردند .

این مسئله به مرور زمان ، آرامش روانی خانواده را متزلزل نموده و چه بسا باعث محرومیت فرزندان از تحصیل و دیگر مزایای زندگی اجتماعی می گردد . خانواده و فرزندان ، اوضاع معیشتی خود را با وضعیت زندگی دیگران به خصوص خانواده هایی از فامیل که از نظر اقتصادی در وضع مطلوبی قرار دارند ، مقایسه نموده و از زندگی خود مرتب اظهار نارضایتی کنند و در بعضی موارد حتی ممکن است این امر به فروپاشی نظام خانواده منجر شود .

ج - بیکاری زمینه ساز بزهکاری : جامعه شناسان علل متعددی را برای بزهکاری ذکر کرده اند که یکی از آن علل ، عامل اقتصادی و فقر و بیکاری است . بیکاری باعث می شود جوانان برای تامین زندگی خود مرتکب بزه و کارهای خلاف شوند . تحقیقات نشان داده است که بیش از نصف افرادی که مبتلا به بزهکاری شده اند ، افراد بیکار بوده اند و یا حداکثر عمر خود را به صورت فصلی کار کرده و مرتب تغییر شغل داده اند .

د - آلوده شدن به اعتیاد : برخی پژوهشگران دریافته اند که رابطه مستقیمی بین اعتیاد به مواد مخدر و وضع ناجور اجتماعی وجود دارد ، به گونه ای که اپیدمی های بزرگ اعتیاد و همه گیر شدن آن اغلب در مناطقی روی می دهد که عیار بیکاری و جنایت بالا است یا وضع منطقه و منازل ، رضایت بخش نیست . وقتی برای افراد ، مخصوصاً جوانان شغل مناسب و برنامه کاری نباشد ، گرد هم جمع می شوند و حاصل چنین مجموعه ای آلوده شدن به قمار، فحشا و اعتیاد و ... است .

ه - بیکاری یکی از عوامل عقب ماندگی کشور و جامعه : در میان کشورهای جهان ، بعضی از ملت ها را می بینیم که میانگین کار در میان آنان به ساعت ها می رسد و بدین سبب از نظر اقتصادی به رتبه های بالایی رسیده و به پیشرفت های چشمگیری نایل شده اند تا جایی که مورد تحسین و حسرت کشورهای دیگر حتی ابرقدرت ها واقع گردیده اند ، در حالی که شاید در کشورهای دیگر این میانگین به دقایقی چند ، بیشتر نرسد و از این رو باعث شده تا در زمره کشورهای عقب مانده و توسعه نیافته و یا در حال رشد باقی بمانند و نتوانند لذت رشد و پیشرفت و استقلال اقتصادی را درک نمایند . خلاصه کلام اینکه سعادت و خوشبختی یک جامعه و افراد آن ، مرهون کار و فعالیت ، و شقاوت و بدبختی آنها بر اثر تنبلی و بیکاری است .

۱-۳ انگیزه پژوهشگر

باعنایت به اینکه پژوهشگر در سازمان تامین اجتماعی شاغل می باشد و مستقیماً با مقرری بگیران بیکاری و مصائب و مشکلات آنها آشنا است بر آن شد تا با انجام تحقیقی جامع ، مسائل آنها و وضعیت رفاهی مقرری بگیران را در قالب پژوهشی منجسم به مدیریت عالی سازمان تامین اجتماعی ارائه ، تا شاید بخشی از معضلات و مشکلات مقرری بگیران بیکاری مرتفع گردد .

۱-۴ اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش مطالعه وضعیت رفاهی مقرری بگیران بیمه بیکاری سازمان تامین اجتماعی و آگاهی از مسائل و مشکلات آنان است که در این راه پدیده بیکاری و عملکرد سازمان تامین اجتماعی در خصوص ارائه خدمات به مقرری بگیران بیمه بیکاری نیز مورد مطالعه قرار خواهد گرفت .

۱-۵ ضرورت و اهمیت تحقیق

پیامدهای سوء بیکاری در ابعاد فردی ، خانوادگی و اجتماعی از یک سو و تبعات و آثاری که در جامعه بر جای می گذارد از سوی دیگر به افزایش بی رویه و تصاعدی هزینه های اجتماعی می انجامد که برای تعدیل آن لازم است راهکارها شناخته شود و موانع مسیر با ابعاد و اندازه های واقعی مشاهده شود تا شیوه های مرتفع ساختن آن بر اساس واقعیتها بکار گرفته شود . یکی از مهم ترین و موثر ترین راههای کاهش آثار سوء بیکاری از عرصه های زندگی فردی ، خانوادگی و اجتماعی نیروی کار، گسترش و بهینه سازی شیوه های کاربردی بیمه بیکاری در میان آن بخش از اقشار و گروههای کار می باشد که همواره با خطر بیکاری مواجه اند و عوامل و اسباب متعدد و مختلفی استمرار اشتغال آنها را تهدید می کند . برای بهینه سازی امر و پوشش دادن آن در میان گروههای وسیعی از جامعه ضرورت پژوهش را از اولویت و وزن کافی برخوردار می سازد و از سویی برای جلوگیری از سوء استفاده احتمالی ضرورت دارد بیمه بیکاری به طور دقیق و همه جانبه مورد مطالعه و پژوهش قرار گیرد به ویژه اینکه تا چه حدی چتر حمایتی آن می تواند روی وضعیت رفاهی خانواده فرد بیکار اثر داشته باشد .

مقرری بگیران بیمه بیکاری که مدتی از عمر خود را به شکلی وقف جامعه کرده اند ، انتظار دارند که در این دوره از زندگی مورد توجه قرار گیرند و ارتباط آنان با سازمانهای ذیربط قطع نشود ، کانونها و تشکلهای صنفی حامی آنها باشند و جایگاه و منزلت آنها متزلزل نشود . اما واقعیت این است که مشکلات و مسائل به وجود آمده در این دوران موجب کاهش سطح رفاه افراد شده و آنها را به یک گروه آسیب پذیر تبدیل می کند .

نظام تامین اجتماعی به عنوان یک تشکل حامی اجتماعی متأثر از فلسفه تاسیس قانونی ، فقهی و حقوقی خود در پوشش دادن افراد بیکار ، جایگاه معتبر و کارسازی دارد . اساساً هدف نهایی طرح های بیمه بیکاری در سراسر جهان ، توجه به جنبه های فردی و انسانی حاصل از بیکاری است . بدین جهت این نوع بیمه به علت تخفیف و تسکینی که در مصایب افراد بیکار یک جامعه دارد مورد توجه قرار گرفته است . بدین سبب بیمه بیکاری را باید به عنوان یک جزء لاینفک برنامه های تامین اجتماعی تمام کشورهای که امکان اجرای موفقیت آمیز تامین اجتماعی در آنها مهیا است به حساب آورد .

به طور کلی می توان گفت که جبران درآمد از دست رفته برای کارگران بیکار به طور مسلم نمی تواند به عنوان تنها راه حل و یا حتی یک حربه اساسی بر علیه آثار سوء بیکاری تلقی گردد ، زیرا که اساساً بیمه بیکاری فقط یک عامل تسکین دهنده است و بدیهی است که توزیع کمکها و مزایا و اعانات مربوط به

بیکاری، در یک دوره رکود، کمک شایان توجهی به حفظ قدرت خرید و همچنین تعدیل رابطه بین سطح تولید و اشتغال خواهد داشت، اما با این حال بیمه بیکاری و برنامه های دیگری از این قبیل نمی توانند به تنهایی به عنوان یک راه حل اساسی در حل معضل بیکاری یک کشور تلقی شوند.

به همین علت است که بررسی وضعیت رفاهی مقرری بگیران بیمه بیکاری بسیار مهم بوده و می توان با شناخت پدیده و بررسی آن، مسائل و مشکلات موجود در دوران دریافت مقرری بیمه بیکاری را شناخته و با توجه به مستندات علمی به بازنگری در نحوه پرداخت مقرری و ارائه سایر تسهیلات به آنان دست یازید.

۶-۱ فواید پژوهش

فواید پژوهش حاضر عبارتند از:

- ۱) با توجه به اینکه پژوهشگر در دوره کارشناسی پایان نامه نداشته است، پژوهش حاضر فرصتی است که پژوهشگر بتواند کسب تجربه نماید.
- ۲) نتایج این پژوهش می تواند برای دانشجویان رشته های رفاه و برنامه ریزی اجتماعی و همچنین مددکاری اجتماعی قابل استفاده باشد.
- ۳) با توجه به اینکه وضعیت رفاهی افراد جامعه در هر کشوری از شاخص های توسعه محسوب می شود، پژوهش در این رابطه می تواند مفید واقع شود.
- ۴) همچنین نتایج این پژوهش در اختیار سازمان تامین اجتماعی قرار خواهد گرفت.

۷-۱ قلمرو پژوهش (زمانی، مکانی، موضوعی)

الف) قلمرو زمانی پژوهش

تهیه طرح پژوهش پیش رو از بهمن ماه ۱۳۸۹ آغاز و موضوع در اردیبهشت ماه ۱۳۹۰ تصویب و در خرداد ماه ۱۳۹۱، دفاع گردید.

ب) قلمرو مکانی پژوهش

پژوهش حاضر در شعبه ۲ تامین اجتماعی کرج و در بین مقرری بگیران بیکاری این شعبه انجام شده است.

ج) قلمرو موضوعی پژوهش

در این پژوهش، وضعیت رفاهی افراد مقرری بگیر بیکاری شعبه ۲ تامین اجتماعی استان البرز از دیدگاه خود افراد مقرری بگیر بررسی گردیده است. منظور از «مقرری بگیران بیکاری» آن دسته از افراد مقرری بگیر هستند که در زمان انجام این پژوهش از شعبه ۲ تامین اجتماعی مقرری بیکاری دریافت می کردند.

فصل دوم
ادبیات تحقیق

۲-۱ تاریخچه

اندیشه رفاه بعنوان یک تجربه بشری جزء دستاوردهای رنسانس است و بنا برآن هر فردی در دوران زندگی خویش باید حداقل نیازهای اجتماعی و زیستی اش برآورده شده و حقوق مرتبط با رفاه اجتماعی نیز باید شامل مقرراتی بوده که حدود این تکلیف را برای دولت و جامعه و شرایط برخورداری از آن حقوق را برای افراد انسانی مشخص کند که نقطه عطف حق های رفاهی را می توان در اعلامیه جهانی حقوق بشر دید (ابراهیمی، ۱۳۸۱: ۳۳-۳۲).

با وقوع انقلاب صنعتی و تشکیل دولتهای مدرن و در نتیجه برعهده گرفتن ایجاد نظم و امنیت عمومی که از مهمترین کارکردهای دولت می باشد به تدریج نیاز به دخالت دولت در ارائه و تأمین خدمات عمومی احساس می گردد . در همین راستا دولتهای رفاه که اساساً در واکنش به بحرانهای سرمایه داری شکل گرفتند ، از قرن ۱۹ میلادی به بعد از طریق خدماتی که ارائه کرده اند بر باز توزیع ثروت و ایجاد عدالت اجتماعی پرداخته و با دخالت خویش در زمان رکود اقتصادی جانی دوباره به بازار می دادند و وظیفه تبدیل طبقه فقیر به طبقه متوسط و ایجاد تحرک طبقاتی را برعهده داشتند (پیران، ۱۳۸۴: ۷-۹) .

۲-۲ بررسی عناوین در ادبیات

مقاله رفاه با موضوع سیاست اجتماعی درگیر است . مفهومی که کارل اشمیت آن را به صورت زیر تعریف کرده است :

"سیاست عبارت است از یکی شدن با آنهایی که با ما مشابه اند و جدا شدن از آنهایی که با ما تفاوت دارند ." اما با توجه به این تعریف می توان سیاست اجتماعی را نیز روندی دانست که از طریق آن رفاه ، یا بهزیستی به حداکثر و عدم رفاه به حداقل می رسد . اما آنچه که مهم است دانستن این موضوع است که رفاه دامنه ای بسیار گسترده دارد و در مفهومی به نام سیاست اجتماعی متمرکز می شود (فیتزپتریک ، ۱۳۸۱: ۱۹) .

از طرف دیگر باید به این موضوع نیز توجه کرد که سیاستگذاری اجتماعی ، رشته ای علمی و دانشگاهی است که چه در محتوا و چه در کاربرد ، جنبه های مختلف زندگی را در ارزش ها و تعهدات انسان ها مورد توجه قرار می دهد و با کوشش های علمی درگیر است تا وضع موجود را به وضع مطلوب تغییر دهد . موضوع این سیاستگذاری در جامعه ، برقراری نظامی برای تهیه و توزیع خدمات مختلف رفاهی است که توسط نهادهای اجتماعی نظیر خانواده ، شبکه های موجود اجتماعی و محله ای ، بازار ، بخش های داوطلبانه و خیریه و نیز سازمانهای دولتی انجام می شود (مور، ۱۳۸۵: ۱۳) .

از نظر اشمیت این مفهوم ناظر بر مقوله های اصلی و بنیادی ، شادکامی ، تامین ، ترجیحات ، نیازها ، رهایی و مقایسه های نسبی است که پژوهشگر به صورت خلاصه به بررسی برخی از آنها می پردازد :

الف - شادکامی^۱

شادکامی دو تعریف اساسی دارد : اول تعریف سطحی که شادکامی را به مثابه یک تجربه خاص و محسوس روانی یا جسمانی قلمداد می کند . اما در تعریف عمیق تر ، شادکامی حالتی عمومی و غالب است که لزوماً به احساس سرخوشی یا نشاطی خاص کاهش پذیر نباشد ، حالتی که غالباً به عنوان رضایت یا خرسندی از آن یاد می شود . معنای سطحی شادکامی ، ارتباط چندانی با مقوله رفاه ندارد . گرچه در وضعیتی مرفه بودن ممکن است باعث شادکامی در این معنا شود ، چنانچه رفاه چیزی بیش از نوعی شادکامی سطحی ایجاد نکند ، بی تردید باعث بروز مشکلات اجتماعی و روانشناختی خواهد شد . با این تفاسیر بدیهی است که تعریف عمیق تر شادکامی ، پرمغزتر و پرمحتوا تر بوده و مستلزم وجود آزادی و خود مختاری است (همان : ۲۰) .

ب - تامین^۲

تامین یکی از نامزدهای بارز در عرصه های رفاهی است . شخصی که از امنیت درآمد ، اشتغال و مسکن برخوردار باشد ، به روشنی در وضعیت رفاهی بهتری از شخصی قرار دارد که فاقد ایمنی و امنیت خاطر است . تامین به معنای پیش آگاهی از این امر است که اوضاع و احوال یک فرد در آینده نزدیک دستخوش نابسامانی نخواهد شد . صرف این پیش بینی و امنیت خاطر، حتی برای شخصی که اوضاع و احوالش ممکن است از جهات دیگر حسرت انگیز نباشد ، بسیار ارزشمند است .

در عین حال ، تعریف رفاه در این چارچوب مشکلات خاص خود را دارد ، چرا که ممکن است بهایی که باید برای تامین پرداخت گردد خیلی گزاف باشد و به بهای از بین رفتن استقلال و آزادی فرد باشد و وابستگی فرد حتی باعث کاهش سطح ایمنی و رفاه فرد شود و سطح رفاه را پائین تر از سطحی که در نگاه اول جلوه کرده است ، نشان دهد (همان : ۲۲) .

ج - ترجیحات^۳

این فرض معقولی است که بگوئیم شخصی که ترجیحاتش تحقق یافته ، از شخصی که آرزوهایش برآورده نشده ، از رفاه بیشتری برخوردار است . تعریف رفاه در این معنا دارای جاذبه خاص است و آن این است که می توان آن را اندازه گیری کرد و به گفته برخی از اقتصاددانان به این موضوع بستگی دارد که فرد حاضر است چه بهائی برای خرید یک شی بپردازد .

با این حال ، تعریف رفاه به این صورت مشکلاتی را دارد . برای مثال ، بسا که ترجیحات من صوری یا اساساً مصنوعی باشد . در چنین حالتی مسلم است که " رضایت خاطر " من باعث افزایش سطح رفاهم

^۱ Happiness

^۲ GSecurity

^۳ Prefences

نمی شود. از سوی دیگر ممکن است که رضایت خاطر من از برآورده شدن خواسته هایم باعث کاهش توانایی دیگران در تامین رضایت خاطر آنها شود. بنابر این، ترجیحات ممکن است مفهومی خیلی محدود و فردی برای نشان دادن معنای واقعی رفاه و بهروزی باشد (همان: ۲۳).

د- نیازها^۱

از این منظر برآورده شدن نیازها مظهر رفاه است و به سبب دلالتهای مساوات طلبانه آن، در میان تحلیل گران سیاست اجتماعی مقبولیت دارد. دلیل آن این است که نیازها ظاهراً چیزی را توصیف می کنند که به طبیعت آدمی مربوط است و ضرورت بیشتری از ترجیحات دارد و بنابراین کمتر فردگرایانه است. نیازها، به علاوه به نوعی تعریف و اندازه گیری عینی میدان می دهند که به رفتارهای بازار وابستگی ندارد.

اما باید به این موضوع نیز توجه کرد که همه انواع نیازها را نمی توان از لحاظ اهمیت با رفاه یکسان دانست. به عبارت دیگر، بین نیازها باید تمایز قائل شویم:

۱- نیازهای اساسی

۲- نیازهای غیر اساسی

۳- ترجیحات

نیازهای اساسی را می توان به رفاه مربوط دانست، اما دو طبقه دیگر لزوماً چنین وضعی ندارند. در واقع برآورده کردن نیازهای اساسی در تعریفی معمولی، فقط عامل زیستی مانند آب و غذا را در برمی گیرد که این تعریف محدود و غیر دقیق خواهد بود. اما اگر زیاده از حد نیز تعریف را سخاوتمندانه در نظر بگیریم با در بر گرفتن نیازهای غیر اساسی مفهوم رفاه را بیش از اندازه کلی و مبهم کرده ایم (همان: ۲۴).

ه- استحقاق^۲

استحقاق عامل و اصل بهتری از نیاز برای توزیع کالاهای اجتماعی است. استحقاق، بر نقطه ای متعادل بین مشارکت و پاداش دلالت دارد. محافظه کاران معمولاً استحقاق را مظهر وابستگی ذاتی جامعه می دانند و بر همین مبنا معتقدند کسانی را که بیش از اندازه مشارکت خود از جامعه میگیرند، اخلاقاً می توان مجازات کرد. اما از نظر متفکران جناح راست، استحقاق ارزشی است که کمی کردن آن بسیار دشوار است چرا که قیمت‌های تعیین شده در بازار بر مبنای تقاضای مصرف کنندگان است و ربطی به استحقاق کارگران و شرکتها ندارد. بنابر این برای پابندی به اصل استحقاق باید به ورای بازار بنگریم. در واقع، بسیاری از دست چپی ها فکر می کنند که عدالت اجتماعی باید بر مبنای استحقاق و نه نیاز، بنا شود مارکس به هر دو وجه نظر داشت: در یک جامعه سوسیالیستی به افراد باید بر پایه کار (استحقاق) آنها پاداش داد، در حالی که در یک جامعه کمونیستی، ثروت باید بر مبنای نیاز توزیع شود (همان: ۲۵).

^۱ Needs

^۲ Merit

با این استدلال ، رفاه را می توان کاملاً به استحقاق مربوط دانست . بنابر این ، شخصی که کمتر از استحقاقش دریافت میکند ، از رفاه و بهروزی کمتری برخوردار است . مشکل استحقاق در این است که چگونه باید صاحبان استحقاق را مشخص کرد . برای دست راستی ها ، فقیران از شمار صاحبان استحقاق نیستند زیرا معمولاً بیش از آنچه می دهند از جامعه می گیرند ، اما دست چپی ها نیز عیناً از همین استدلال علیه ثروتمندان استفاده می کنند در نتیجه باید به این نکته توجه کرد که اگر چه استحقاق با رفاه مرتبط است اما با آن مترادف نیست (همان: ۲۶) .

۲-۳ نظریه پردازان رفاه

۲-۳-۱ جرمی بنتام^۱

از نخستین کسانی است که به تحلیل مفهوم رفاه اجتماعی پرداخت . او معتقد بود جامعه چیزی جز آحاد مردم نبوده و لازم نیست ما خود را به رفاه فردی محدود کنیم . برای بنتام رفاه مترادف بود با بهره مندی و مطلوبیت که آن را به منزله خیر و خوشی و بنابراین قابل اندازه گیری تعریف می کرد . در واقع یک معادله لذت وضع کرد که اجازه می داد لذتی که من از خوردن شکلات می برم با لذتی که شما از رژیم گرفتن می برید با یکدیگر مقایسه یا اندازه گرفته شود .

این قابلیت اندازه گیری مطلوبیت یا بهره مندی است که به ما اجازه می دهد رفاه های فردی را در هم ترکیب کنیم و سطح متراکم رفاه اجتماعی را اندازه بگیریم . برای بنتام رفاه اجتماعی مترادف با بهره مندی اجتماعی و بهره مندی اجتماعی به معنای خیر و خوشی برای حداکثر آحاد مردم بود . مشکل اساسی فلسفه او این است که بهزیستی را بهره مندی و بهره مندی را به مفهومی سطحی از خوشبختی کاهش می دهد (فیتز پتریک ، ۳۲) .

۲-۳-۲ فیتز پتریک

بر نظام های تأمین اجتماعی یک فرا روایت حاکم است و آن رفاه می باشد . بی شک تمامی نظامهای تأمین اجتماعی با هدف رفاه بیشتر شهروندان صورت بندی شده اند . فیتز پتریک در کتاب نظریه رفاه خود با اغماض در مفهوم رفاه تأکید می کند و در مواجهه با این سؤال که رفاه چیست می نویسد: این پرسش پاسخ آسانی ندارد و نظریه پردازان قرنهایست که با آن دست و پنجه نرم می کنند . از همین رو بحث ، دامنه ای بس گسترده دارد (فیتز پتریک ، ۱۳۸۱: ۲۱) . وی چشم اندازه های اصلی رفاه را به شش فصل تقسیم می کند : خوشبختی ، امنیت ، رضایت خاطر ، نیازها استحقاق و مقایسه های نسبی .

^۱ Jermi bentam